BİLGİ DÜNYASI
INFORMATION WORLD

e-ISSN: 2148-354X

Milli Arşiv Web Sitesinin Araştırmacıların Saha Ziyareti Öncesindeki Kullanımı Açısından Değerlendirilmesi

Evaluation of the National Archives Website in Terms of Its Use by Researchers Before Field Visits

Emine CENGİZ MATER

Makale Bilgisi / *Article Information*
Bu makaleye atıf yapmak için / *To cite this article:*
Cengiz Mater, E. (2025). Milli Arşiv web sitesinin araştırmacıların saha ziyareti öncesindeki kullanımı açısından değerlendirilmesi. *Bilgi Dünyası, 26*(1), 148-182. doi: 10.15612/BD.2025.824

Makale türü / *Paper type:* Araştırma Makalesi / *Research Article*

DOI: 10.15612/BD.2025.824

Geliş Tarihi / *Received*: 22.04.2025
Kabul Tarihi / *Accepted*: 10.06.2025
Elektronik Yayınlanma Tarihi / *Online Published*: 30.06.2025

İletişim / Communication
Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği / University and Research Librarians Association
Posta Adresi / Postal Address: Marmara Sok. No:38/17 06420 Yenişehir, Ankara, Türkiye.
Tel: +90 312 430 03 61; Faks / Fax: +90 312 430 03 61; E-posta / E-mail: bilgi@bd.org.tr
Web: https://bd.org.tr

Araştırma Makalesi

Milli Arşiv Web Sitesinin Araştırmacıların Saha Ziyareti Öncesindeki Kullanımı Açısından Değerlendirilmesi

*Emine CENGİZ MATER**

Öz

Arşivcilik alanında son yıllarda dijital teknolojilerin entegrasyonu, bilgiye erişim süreçlerinde önemli bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Araştırmacılar artık arşivlere fiziksel olarak gitmeden önce çevrim içi kaynaklardan yararlanarak hazırlık yapma imkânına sahiptir. Bu durum, arşiv web sitelerinin bilgiye erişim ve araştırma planlaması süreçlerinde önemli bir işlev üstlenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu çalışma, araştırmacıların fiziksel arşiv ziyareti öncesinde çevrim içi hazırlık yapabilmelerini kolaylaştırmak amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı web sitesinin işlevselliğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, arşiv web sitelerinin araştırma öncesi hazırlık süreçlerine katkısını ölçmek amacıyla geliştirilen ARPO (Archival Research Preparation Online) İndeksi Değerlendirme Aracı kullanılmıştır. Betimsel araştırma deseni ve nitel içerik analizine dayanan çalışmada, Milli Arşiv web sitesinin bilgi erişim araçları, materyal talep süreçleri, kullanıcı destek hizmetleri gibi çeşitli yönleri değerlendirilmiştir. Bulgulara göre, web sitesi bazı alanlarda kullanıcı dostu özellikler taşırken (örneğin bilgi toplama ve arama kutuları), özellikle çevrim içi iletişim, materyal talebi ve randevu alma gibi kritik hizmetlerde yetersiz kalmaktadır. Çalışma sonucunda, web sitesinin toplam ARPO puanı 90 üzerinden 52 olarak belirlenmiştir. Çalışmanın bulguları, Milli Arşiv web sitesinin çevrim içi hizmetlerinin kullanıcı deneyimini artırmaya yönelik çeşitli alanlarda iyileştirmeler yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu araştırmanın, arşiv hizmetlerinin çevrim içi boyutuna ilişkin literatüre katkıda bulunacağı ve gelecekte yapılacak çalışmalara yönelik bir temel oluşturacağı umulmaktadır.

Anahtar sözcükler: *Arşiv araştırması, arşiv materyaline erişim, Mili Arşiv (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı), arşiv web sitesi, çevrimiçi hazırlık, kullanılabilirlik.*

* Öğr. Gör. Dr., Marmara Üniversitesi, eminecengizmater@gmail.com

Research Article

Evaluation of the National Archives Website in Terms of Its Use by Researchers Before Field Visits

*Emine CENGİZ MATER**

Abstract

In recent years, the integration of digital technologies into the field of archival science has brought significant changes to information access processes. Researchers now have the opportunity to prepare for their visits by using online resources before physically going to the archives. This situation makes it essential for archival websites to play a key role in access to information and research planning. This study aims to evaluate the functionality of the website of the Republic of Türkiye State Archives, in order to support researchers in their online preparation before visiting the archives in person. In the research, the ARPO (Archival Research Preparation Online) Index Evaluation Tool was used to measure the contribution of archival websites to pre-visit research preparation processes. Based on a descriptive research design and qualitative content analysis, the study assessed various features of the National Archives website, including information access tools, material request processes, and user support services. According to the findings, while the website has user-friendly features in some areas (such as information collection and search boxes), it lacks functionality in critical services like online communication, material requests, and appointment scheduling. As a result of the study, the total ARPO score of the website was calculated as 52 out of 90. The findings of the study reveal that several aspects of the National Archives website's online services need to be improved in order to enhance the user experience. It is hoped that this research will contribute to the literature on digital archival services and provide a basis for future studies.

Keywords: *Archival research, access to archival materials, National Archives (Directorate of State Archives of the Presidency of the Republic of Türkiye), archival website, online preparation, usability.*

* Dr., Marmara University, eminecengizmater@gmail.com

Giriş

İçinde bulunduğumuz dijital çağda teknolojinin hızla ilerlemesi, araştırmacılar için bilgiye erişim süreçlerinde önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Geleneksel araştırma yöntemlerinin yerini, zaman ve mekândan bağımsız olarak yürütülebilen dijital araştırma süreçleri almaya başlamış, bu durum bilgiye erişim paradigmasında köklü değişimlere yol açmıştır. Bilginin en önemli muhafızlarından biri olan arşivler de bu dönüşümden etkilenmiş ve araştırmacıların bilgiye erişimini daha etkin, verimli ve hızlı bir hâle getirmek amacıyla teknolojik yenilikleri bünyelerine entegre etmişlerdir.

Geleneksel arşivcilik anlayışında, araştırmacılar fiziksel mekânlara giderek belgelerle doğrudan temas kurmak zorundayken, günümüzde dijital teknolojiler sayesinde birçok arşiv kurumu, fonlarını ve koleksiyonlarını çevrim içi ortama taşımış ve araştırmacılara uzaktan erişim imkânı sunmaya başlamıştır. Arşivler, sahip oldukları zengin bilgi varlıklarını yalnızca fiziksel mekânlarda değil, dijital ortamda da erişilebilir hâle getirerek araştırmacıların bilgiye ulaşma süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda, arşivlerin web siteleri, kullanıcı dostu arayüzleri ve gelişmiş arama motorları ile bilgiye erişimi daha sistematik ve verimli hâle getiren önemli araçlar hâline gelmiştir. Bununla birlikte, dijitalleşme süreci yalnızca arşiv materyallerinin dijital ortama aktarılmasından ibaret değildir. Arşiv kurumları, kullanıcı deneyimini iyileştirmek ve araştırmacılara rehberlik etmek amacıyla web tabanlı hizmetlerini sürekli olarak geliştirmektedir. Arşivlerde kullanıcı hizmetlerinin ana unsurlarından/bileşenlerinden biri erişim sürecidir. Arka planda yürütülen hazırlık çalışmalarının tamamlanmasının ardından, kullanıcıların talepte bulunmasıyla birlikte arşiv belgelerine erişim sağlanmakta ve bu noktada kullanıcı hizmetleri fiilen başlamaktadır (Şentürk, 2011, s. 322). Araştırmacı/kullanıcı hizmetleri, belgelerin kullanımını teşvik etme, araştırmacıları etkin biçimde bilgilendirme ve yönlendirme, belgelere erişimi sağlama ile araştırma sıklığını analiz ederek geleceğe yönelik hizmet önceliklerini belirlemeye katkı sunma gibi arşivcinin üstlendiği çeşitli sorumlulukları kapsayan bütüncül bir kavramdır (Dearstyne, 2001, s. 169). Dijital kataloglar, tam metin erişim imkânları, yapay zekâ destekli arama sistemleri ve veri madenciliği yöntemleri, araştırmacıların bilgiye daha hızlı ve doğru bir şekilde ulaşmalarını sağlamaktadır. Ayrıca, çevrim içi başvuru sistemleri, dijital referans hizmetleri ve sanal araştırma danışmanlığı gibi yenilikçi uygulamalar, arşivlerin kullanıcı odaklı hizmet anlayışını güçlendirmektedir.

Bilgi çağında arşivler, sahip oldukları kültürel ve bilimsel mirası koruma görevlerini sürdürürken, aynı zamanda araştırmacıların bilgiye erişim süreçlerini modern teknolojilerle desteklemektedir. Dijital dönüşümün arşivcilik alanında yarattığı yenilikler, araştırma süreçlerini hızlandırırken, bilgiye erişimde daha kapsayıcı ve demokratik bir yapı oluşturmaktadır. Gelecekte, yapay zekâ, büyük veri analitiği ve blok zincir gibi ileri teknolojilerin arşiv hizmetlerine entegrasyonu ile bu sürecin daha da gelişmesi beklenmektedir.

Milli Arşiv Web Sitesinin Araştırmacılar İçin Önemi

Milli arşivler bir ülkenin tarihini, değerlerini elinde tutan, gelecek nesiller için muhafaza eden ve erişime sunan bellek kurumlarıdır (Cengiz Mater, 2023, s. 116). Gelecek kuşaklara erişilebilir bir arşiv bırakmak, yalnızca korunan bir mirasın varlığıyla değil, bu mirasın taşıdığı manevi anlamla da önem kazanır; bu bağlamda, milli arşivler, üstlendikleri tarihî sorumluluk ve görevlerle diğer arşiv türlerinden ayrışır (Yalçınkaya, 2015, s. 151). Kamu kurumları arasında yer alan milli arşivler, yalnızca fiziksel belgeleri saklamakla kalmaz; aynı zamanda dijitalleşme sürecine uyum sağlayarak, arşiv fonlarını/koleksiyonlarını* çevrimiçi ortamlara aktarma çabası içindedir. Milli arşivler, bu yönüyle araştırmacılara bilgiye daha hızlı ve etkin erişim imkânı sunar. Günümüzde kamu hizmetlerinin dijitalleşmesiyle birlikte, kamu kurumlarının internet siteleri vatandaşlar ve araştırmacılar için temel başvuru noktaları haline gelmiştir. Bu siteler, kuruma erişimin dijital kapısını oluşturmakta ve sunulan hizmetlerin geniş kitlelere ulaştırılmasında kritik bir rol üstlenmektedir. Ancak bu potansiyelin etkili bir şekilde kullanılabilmesi, web sitesinin kullanıcı dostu, erişilebilir ve işlevsel bir yapıda olmasına bağlıdır. Aksi takdirde, sunulan hizmetler ne kadar kapsamlı olursa olsun, kullanıcı tarafından verimli bir şekilde kullanılamayacaktır (İnal ve diğerleri, 2016, s. 42). Özellikle milli arşivlerin web siteleri söz konusu olduğunda, erişim kolaylığı, içerik organizasyonu ve araştırma araçlarının etkinliği, araştırmacıların bilgiye ulaşma sürecinde belirleyici rol oynamaktadır. Arşiv Terminolojisi Sözlüğü'ne göre "kullanıcı" ve "araştırmacı" kavramları arşivcilik literatürde birbirine eşdeğer olarak kabul edilmekte ve bu durum, web tabanlı hizmetlerin kullanıcı odaklı olarak yapılandırılmasını gerekli kılmaktadır (Pearce-Moses, 2005). Dolayısıyla milli arşivlerin dijital ortamda sundukları hizmetler, yalnızca bilgiye erişim sağlamakla kalmamalı; aynı zamanda araştırma süreçlerini kolaylaştıran, yönlendirici ve kullanıcı dostu arayüzlerle desteklenmelidir. Bununla birlikte, arşivlerin dijitalleştirme çalışmaları kimi zaman araştırmacılar tarafından yanlış algılanabilmektedir.

Günümüzde yaygın olarak, arşiv materyallerinin büyük ölçüde çevrim içi erişilebilir olduğu sanılmaktadır; ancak bu durum, pratikte önemli ölçüde sınırlıdır. Dünyadaki birçok arşiv kurumu, fonlarının/koleksiyonlarının yalnızca belli bir kısmını dijital ortama aktarabilmiş/aktarmış; teknik altyapı eksiklikleri, maliyet kısıtları ve hukuki sınırlamalar nedeniyle tüm belgelerin dijitalleştirilmesi mümkün olamamıştır (Bivens-Tatum, 2012). Bu gerçeklik, fiziksel arşivlerin hâlâ vazgeçilmez bir kaynak olduğunu ve araştırmacıların arşivleri fiziksel olarak ziyaret etmeye devam ettiğini göstermektedir. Bu noktada, "erişim" kavramı yalnızca dijital ortamdaki varlıklarla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda arşiv materyallerinin hem yasal izinler hem de araştırma araçları açısından kullanılabilirliğini de kapsamaktadır (Belge Yönetimi ve Arşiv Terimleri Sözlüğü, 2009). Dolayısıyla, arşiv

* Bu çalışmada, ARPO İndeksi'nin terminolojisine bağlı kalınarak 'collection' terimi tercih edilmiştir. Türkiye'deki arşivcilik pratiğinde 'fon' yapıları ön planda olmakla birlikte, burada söz konusu terim, arşiv materyallerinin kullanıcıya sunum biçimini tanımlayan genel ve işlevsel bir kavram olarak ele alınmıştır.

hizmetlerinde erişim yalnızca teknik bir düzenleme değil, aynı zamanda hukuki, fiziksel ve bilişsel boyutları da içeren çok yönlü bir süreç olarak ele alınmalıdır. Kullanılabilirlik, erişimin etkinliğini belirleyen en önemli unsurlardan biri olarak hem dijital hem de fiziksel ortamlar için geçerliliğini korumaktadır.

Şentürk (2011, s. 321), kullanıcı/araştırma hizmetlerini arşivlerin vitrini olarak tanımlamaktadır. Arşivlerin dijital platformları olan web siteleri, kullanıcı odaklı hizmetlerin hayata geçirilmesi için gerekli olan tüm bileşenleri bir araya getirerek araştırmacılara kapsamlı ve ulaşılabilir bir araştırma deneyimi sunmaktadır. Araştırmacılar, çalışmalarında arşiv belgelerini ve el yazısı materyalleri temel bilgi kaynakları olarak kullanmaktadır. Günümüzde internetin yaygınlaşması, arşivlerin web siteleri aracılığıyla araştırmacılara rehberlik edebilmesine olanak tanımaktadır. İşlevsel bir arşiv web sitesi, araştırmacıların fiziksel olarak arşive gitmeden önce araştırmalarını planlamalarına yardımcı olur ve geçmişte zaman kısıtlamaları nedeniyle arşivde çözülmesi gereken sorunlar üzerinde önceden çalışabilmelerini sağlar. Bu bağlamda, arşivler web sitelerini, araştırmacıların beklenti ve gereksinimlerine daha iyi yanıt verecek şekilde yapılandırabilirler (Trace ve Dillon, 2012, s. 516). Web sitelerinin anlaşılır tasarlanması ve değerlendirilmesi, arşivcilere araştırmacıların yerinde gerçekleştirecekleri ziyaretlere daha iyi hazırlanabilmelerine yardımcı olacak dijital hizmetleri geliştirme ve savunma gücü kazandırmaktadır.

Milli Arşiv* web site değerlendirilmesi, saha ziyaretlerinden önce bilgi edinmeyi tercih eden araştırmacılar açısından büyük önem taşımaktadır. Bir ulusun tarihi belgelerinin ve kayıtlarının depoları olarak milli arşivler, akademisyenler, tarihçiler ve genel halk için temel kaynaklar olarak hizmet eder. Bu web sitesinin erişilebilirliği ve kullanılabilirliği, mevcut materyallere ilişkin ön bilgiler sağladıkları ve şahsen ziyaretler için planlamayı kolaylaştırdıkları için araştırma sürecini önemli ölçüde etkilemektedir. 21. yüzyılda kurumlar, ileri düzeyde teknolojik yetkinliğe sahip yeni kuşak araştırmacılarla karşı karşıyadır. Bu araştırmacıların sürekli değişen beklenti ve taleplerine yanıt verebilmek için arşivlerdeki hizmet yönetimi süreçlerinin esnek ve uyum sağlayabilir nitelikte olması büyük önem taşımaktadır (Şentürk, 2021, s. 32). Teknolojinin arşiv hizmetlerine entegre edilmesi, araştırmacıların bu kaynaklarla etkileşim kurma biçimini dönüştürmüştür. Örneğin, mobil uygulamaların geliştirilmesi, arşiv materyallerine her zaman ve her yerden erişime izin vermektedir. Bu sayede kullanıcı katılımı artmakta, bilgi topluluğu zenginleşmektedir (Elsawy, 2022, s. 88). Dijitalleşmeye doğru bu kayma yalnızca bir trend değil, aynı zamanda teknoloji odaklı bir toplumda kullanıcıların değişen ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli bir uyarlamadır.

Milli arşiv web sitesinin etkinliği, bilgi yönetimi ve kullanıcı deneyimini vurgulayan çeşitli çerçeveler aracılığıyla değerlendirilebilir. Çin'deki arşiv kaynaklarının

* Çalışmada, resmî adıyla Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı kurumuna atıfta bulunulmakta; ancak kavramsal bir çerçevede daha kapsayıcı bir anlatım için "Milli Arşiv" ifadesi tercih edilmiştir.

entegrasyonuna odaklanan bir çalışma, milli arşivlerin en iyi şekilde kullanılmasını kolaylaştıran bir bilgi yönetimi çerçevesi geliştirmenin önemini vurgulamaktadır (An vd., 2017, s. 18). Bu tür çerçeveler, arşiv web sitelerinin tasarımını ve işlevselliğini yönlendirerek araştırmacıların bilgi ihtiyaçlarını karşılamalarına olanak tanır. Kullanıcı deneyimi, ABD'deki Milli Arşiv Deneyimi Dijital Kasaları tarafından gösterildiği gibi, arşiv materyallerinin daha ilgi çekici bir şekilde keşfedilmesine olanak tanıyan etkileşimli özellikler ile daha da geliştirilir (Jorente, 2012, s. 147). Bu etkileşimli platformlar yalnızca belgelere erişim sağlamakla kalmaz, aynı zamanda kullanıcıları materyallerin tarihsel bağlamıyla bağlayan bir anlatı da oluşturur.

Milli arşivlerin misyonu ve vizyonu da kullanıcı beklentilerini ve deneyimlerini şekillendirmede hayati bir rol oynar. Araştırmalar, milli arşivlerin misyon beyanlarını ifade etme biçimlerinin ulusal hafızayı ve kimliği korumaya olan bağlılıklarını yansıtabileceğini göstermektedir (Rydén, 2023, s. 296). Bu öz sunum, araştırmacıların eriştikleri materyallerin tarihsel ve bilimsel bağlamını anlamlandırmalarında kritik bir rol oynamaktadır. Dahası, çeşitli ülkelerdeki arşivleme uygulamalarını inceleyen çalışmalarla kanıtlandığı üzere, belgelerin korunması ve erişilebilirliği son derece önemlidir (Ngoepe ve Maseko, 2020, s. 647). Bu çalışmalar, milli arşivlerin fonlarını/koleksiyonlarını sürdürme ve araştırmacılar için erişilebilir olmalarını sağlama konusunda karşılaştıkları zorlukları ortaya koymaktadır.

Günümüzde dijital teknolojilerin arşivcilik alanına entegrasyonu, bilgiye erişim süreçlerinde köklü bir dönüşüm yaratmıştır. Araştırmacılar artık fiziksel arşiv ziyaretlerinden önce çevrim içi kaynaklara başvurarak ön hazırlık yapma imkânına sahiptir. Bu değişim, milli arşiv web sitelerinin yalnızca bilgi sunan platformlar değil, aynı zamanda araştırma planlaması ve erişim süreçlerinde aktif birer araç olarak konumlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, kullanıcı odaklı arşiv hizmetlerinin temel bileşenleri olan erişim, araştırma ortamı, arşiv malzemesi ve personel unsurlarının (Şentürk, 2011, s. 319) dijital ortama ne ölçüde ve nasıl yansıtıldığı önem kazanmaktadır. Araştırmacıların ihtiyaç duyduğu bilgiye hızlı, açık ve yönlendirici biçimde ulaşabilmesi, arşivlerin dijital kullanıcı deneyimini doğrudan etkileyen bir faktördür. Teknolojik ve yönetimsel boyutlara ek olarak, milli arşivlerin faaliyetlerini yöneten yasal çerçeve de bu süreci biçimlendirmektedir. Arşiv mevzuatı, belgelerin yönetimi ve korunmasında belirleyici olduğu kadar, erişim hakları ve standartları açısından da web sitesi tasarımına yön verir (Ngoepe ve Saurombe, 2016, s. 27). Bu yasal bağlamın anlaşılması, araştırmacıların erişim engellerini aşabilmeleri için kritik önemdedir. Sonuç olarak, milli arşiv web siteleri yalnızca dijital bilgi sunum araçları değil, aynı zamanda araştırma sürecinin ilk temas noktası olarak işlev görmektedir. Araştırmacıların saha ziyaretleri öncesinde bu platformlara artan oranda başvurmaları, web sitelerinin işlevsellik, yönlendiricilik ve bilgiye erişim açısından daha kullanıcı dostu hâle getirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu platformlar aracılığıyla sağlanan etkili hizmetler, yalnızca bireysel araştırmaları kolaylaştırmakla kalmaz, aynı zamanda milli arşivlerin ulusal mirası koruma ve bilimsel üretimi destekleme misyonunu da güçlendirir.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı - Milli Arşiv

Devlet arşivleri, toplumun ortak belge birikimini ve kültürel değerlerini gelecek nesillere aktarma görevini üstlenirken, arşivcilik disiplininde çağdaş yaklaşımların sürekliliğini sağlayarak, ulusal düzeyde diğer arşiv kurumlarına rehberlik ve yön gösterici bir işlev görür (Rukancı vd., 2021, s. 23). Devlet arşivleri, bir ülkenin kurumsal ve kültürel belleğini gelecek nesillere aktarmakla yükümlü olup, arşivcilik alanında politika belirleme, karar alma ve ulusal düzeyde temsil ve tanıtım görevlerini yürüten en yetkili devlet kurumudur (Rukancı, 2019, s. 3). Devlet arşivlerinin tarihsel süreçte geçirdiği yapısal dönüşümler de bu sorumluluk çerçevesinde şekillenmiştir.

1976 yılında kurulan Cumhuriyet Arşivi, 1982 yılında kurulan Osmanlı Arşivi ve 1984 yılında kurulan Dokümantasyon Daire Başkanlığı, 1984 yılında çıkarılan 3056 sayılı Kanun ile kurulan Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü çatısı altında yer almıştır. Ancak, 9 Temmuz 2018'de Genel Müdürlük kapatılmış, 16 Temmuz 2018'de yerine Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı kurulmuştur. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı "Cumhuriyet Arşivi" ve "Osmanlı Arşivi" olmak üzere iki ana fondan oluşmaktadır.

Cumhuriyet Arşivi

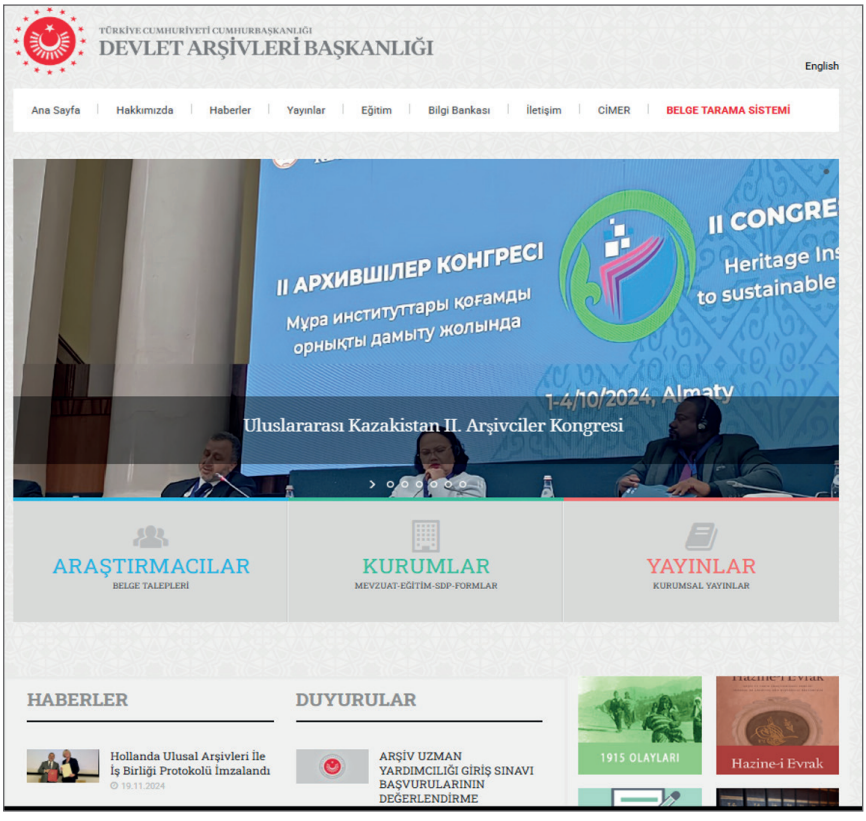
Cumhuriyet Arşivi, Millî Mücadele, TBMM Hükûmeti ve Cumhuriyet dönemine ait belgeleri kapsamakta ve fiziksel olarak Ankara'da yer almaktadır. 1 Mart 2002'de yürürlüğe giren yeni düzenleme ile Türk ve yabancı araştırmacıların Devlet Arşivlerinde inceleme yapma süreçleri daha pratik hale getirilmiştir. Açıklık ve şeffaflık anlayışı doğrultusunda, işlem tarihi üzerinden 30 yıl geçmiş belgeler erişime açılmış, başvuru süreci sadeleştirilerek elektronik ortamda araştırma müracaatı yapma imkânı getirilmiştir. Araştırmacıların bilgi ve belgelere daha hızlı ulaşabilmesi için kataloglar internet üzerinden erişime sunulmuş, böylece dünyanın her yerinden Türk arşivlerine çevrim içi erişim ve tarama yapılması sağlanmıştır.

Osmanlı Arşivi

Osmanlı Devleti'nden günümüze ulaşan en zengin ve önemli arşiv belgeleri, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Külliyesi'nde bulunmaktadır. Osmanlı'nın merkez teşkilatına bağlı Divân-ı Hümâyûn, Bâb-ı Defterî ve Bâb-ı Âsafî (Bâb-ı Âli) gibi kurumlara ait sicil, defter ve belgeleri içeren bu külliye, sahip olduğu arşiv malzemesiyle Osmanlı döneminin devlet arşivi niteliğini taşımaktadır. Osmanlı Arşivi'nde, Osmanlı Devleti'ne ait yaklaşık 95 milyon belge ve 400 bin defter bulunmaktadır. Arşiv fiziksel olarak İstanbul'da yer almaktadır.

Şekil 1

Milli Arşiv Web Sitesi Ana Sayfası

Milli Arşiv'de araştırma yapmak isteyen kullanıcılar, ilk olarak kurumun resmî web sitesi* üzerinden ön kayıt işlemini gerçekleştirmektedir. Yurt dışından resmi yollarla gelen yabancı araştırmacılar da pasaport bilgileriyle bu sisteme kaydolabilmektedir. Web sitesinde yer alan araştırma başvuru formunun doldurulmasının ardından araştırmacılara kullanıcı adı ve şifre tanımlanmakta, böylece sistem erişimi sağlanmaktadır. Sisteme ayrıca e-Devlet üzerinden kimlik doğrulaması ile de giriş yapılabilmektedir.

* Milli Arşiv web sitesi erişim adresi: https://www.devletarsivleri.gov.tr/

Araştırmacıların arşiv belgelerine erişimini kolaylaştırmak amacıyla, web sitesinde "Belge Tarama Sistemi" adlı bir hizmet sunulmaktadır (Bkz. Şekil 1). Giriş işlemi tamamlandığında kullanıcılar, belgeleri tarayıp inceleyebilecekleri "Belge Tarama Sistemi" arayüzüne yönlendirilir. Şekil 2'de, e-Devlet ile sisteme giriş yapan bir araştırmacının karşılaştığı kullanıcı arayüzü yer almaktadır.

Şekil 2

Milli Arşiv Belge Tarama Sayfası

Şekil 2'de görüldüğü üzere, belge tarama sayfası üzerinden araştırmacılara basit arama ve detaylı arama seçenekleri sunulmaktadır. Ayrıca, "İşlemlerim" sekmesi altında profil bilgileri, araştırmacının çalışma listesi ve kaydettiği belgeler gibi ayrıntılı alt alan sekmeleri yer almaktadır. Bu sekmeler, araştırmacıların kişisel verilerine erişimini ve çalışma süreçlerini daha verimli yönetmelerini sağlamaktadır.

Milli Arşiv Web Sitesinin Araştırmacılara Sunduğu Başlıca Hizmetler

Milli Arşiv web sitesi, zengin tarihsel ve kültürel arşiv materyallerine dijital erişimi kolaylaştıran çeşitli özellikler sunmaktadır. Bu özellikler araştırmacıların ve vatandaşların arşiv belgelerine hızlı ve etkili biçimde ulaşmalarını sağlamaktadır.

- Belge Tarama Sistemi (BETSİS): Araştırmacılar, Devlet Arşivleri Başkanlığı'nın resmî web sitesinde yer alan BETSİS (Belge Tarama Sistemi)* aracılığıyla çevrimiçi olarak arşiv belgelerine erişim sağlayabilmektedir. Sistem, kullanıcıya hem basit hem de gelişmiş düzeyde arama seçenekleri sunmakta; bu sayede araştırmacıların ihtiyaç duydukları belgelere daha hızlı ve etkin şekilde ulaşmaları mümkün olmaktadır. Ayrıca, seçilen belgelerin ön izlemesi yapılabilmekte ve istenilen görüntüler, belirlenen ücret karşılığında temin edilebilmektedir.

- Dijital Belge Erişim ve Görüntüleme Sistemi: Devlet Arşivleri Başkanlığı tarafından yürütülen dijitalleştirme çalışmaları kapsamında yaklaşık 60 milyon belge elektronik ortama aktarılmıştır. Bu belgelerden yaklaşık 40 milyonu araştırmacıların erişimine açılmış durumdadır. Söz konusu sistem sayesinde araştırmacılar, fiziksel olarak arşiv binalarına gitmeksizin belge incelemesi yapabilmekte, ihtiyaç duydukları içeriklere çevrimiçi ortamdan ulaşabilmektedir. Dijital ortamdan alınan her bir belge görüntüsü ya da fiziki nüshasından çekilen her bir fotoğraf için belirlenen ücret 50 kuruştur.

- Araştırma Salonları: Belgelere doğrudan erişim sağlamak isteyen araştırmacılar için, Ankara'daki Cumhuriyet Arşivi ile İstanbul'daki Osmanlı Arşivi Külliyesi bünyesinde araştırma salonları hizmet vermektedir. Bu salonlarda kullanıcılar, katalog kayıtları üzerinden belge taraması gerçekleştirebilir, çalışma listeleri oluşturabilir ve gerek duydukları belge görüntülerini temin edebilirler. Fiziksel ortamda belge inceleme olanağı sunan bu salonlar, özellikle özgün belgeye ihtiyaç duyan araştırmacılar açısından belgelere erişimde kritik bir rol üstlenmektedir.

- Yayın Satış Hizmeti: Devlet Arşivleri Başkanlığı tarafından yayımlanan arşiv kaynaklı kitap, katalog ve diğer yayınlar, Ankara ve İstanbul'daki yerleşkelerde bulunan satış büroları aracılığıyla ilgililerin erişimine sunulmaktadır. Bu hizmet, arşiv çalışmalarını destekleyen yayınlara erişimi kolaylaştırmakta ve arşiv belgelerinin akademik üretime katkısını artırmaktadır.

* BETSİS adresine erişim için: katalog.devletarsivleri.gov.tr

Araştırmanın Amacı ve Soruları

Bu araştırmanın amacı, Milli Arşiv araştırmacılarının fiziksel ziyaret öncesinde çevrim içi hazırlık yapmalarını kolaylaştırmak için arşiv web sitesinin değerlendirilmesidir. Araştırmadan elde edilecek veriler doğrultusunda, Milli Arşiv araştırmacılarının fiziksel ziyaret öncesindeki hazırlık sürecini değerlendirmek ve bu süreçte web sitesinin işlevselliğini artırmaya yönelik öneriler sunmak amaçlanmaktadır.

Belirlenen amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- S1: Milli Arşiv web sitesi, araştırmacıların sorularına hızlı ve yeterli bir şekilde yanıt alabilmesi için bir destek sistemi veya canlı sohbet seçeneği sağlıyor mu?
- S2: Arşiv web sitesi, fonlarını/koleksiyon listelerini rehberlerle entegre ederek araştırmacıların bilgiye ulaşımını kolaylaştırıyor mu?
- S3: Arşiv web sitesi, ana arama ve alt arama seçenekleri sunarak araştırmacılara daha özelleştirilmiş ve derinlemesine sonuçlar elde etme imkânı sağlıyor mu?
- S4: Arşiv web sitesinin arama sonuçları sayfası, araştırmacıya hangi tür bilgilere ulaşmasında yardımcı olmaktadır?
- S5: Web sitesi, kullanıcıların fonlardan/koleksiyondan seçtikleri bilgileri toplamak, düzenlemek ve analiz etmek için bir çevrimiçi alan veya araç sunuyor mu?
- S6: Arşiv web sitesi, araştırmacının bilgisayar oturumunda kullanmak isteyebileceği materyalleri (örn. indirme, görüntüleme, baskı alma) seçmesine olanak tanıyor mu?
- S7: Arşiv web sitesindeki ziyaret planlama seçenekleri, araştırmacıların arşiv ziyaretlerini daha etkili ve verimli bir şekilde organize etmelerine yardımcı oluyor mu?
- S8: Arşiv web sitesi, araştırmacılara belirli bir gün ve saat için randevu alma sürecini çevrimiçi olarak kolaylaştırıyor mu?
- S9: Arşiv web sitesi, araştırmacıların ziyaret öncesinde materyal taleplerini çevrimiçi olarak yapmalarına olanak tanıyor mu?

Araştırmanın problemi, "Milli Arşiv web sitesi, araştırmacıların fiziksel ziyaret öncesinde bilgiye erişim ve hazırlık süreçlerini destekleme konusunda yeterli işlevselliğe sahip midir?" şeklindedir. İlgili probleme bağlı olarak araştırmanın hipotezi, "Milli Arşiv web sitesi, araştırmacıların fiziksel ziyaret öncesi hazırlık süreçlerini belirli ölçüde desteklemektedir; ancak kullanıcı deneyimini daha etkili hale getirmek için geliştirilmesi gereken alanlar bulunmaktadır" şeklinde oluşturulmuştur.

Literatür Değerlendirmesi

Literatürde konu kapsamında oldukça çeşitli çalışma bulunmaktadır. Birçok çalışmada araştırmacıların arşiv web sitelerini nasıl kullandıkları araştırılmıştır.

Yapılan bir çalışmada, Florida Eyalet Üniversitesi Kütüphaneleri'nin kaynaklarına elektronik erişim sağlamak amacıyla geliştirdiği Pepper OnLine Arşiv Tarama ve Bilgi Sistemi (POLARIS) Projesi'nin ilk aşamasını nasıl planladığını incelenmiştir. Çalışma, aynı zamanda, çevrimiçi ortamda Pepper Koleksiyonu bulma aracının araştırma kullanılabilirliğini nasıl test ettiklerini göstermektedir. Kullanıcılar belirlenmiş, bu kullanıcılar arasından bir odak grup oluşturulmuş ve odak grup yanıtları toplanıp analiz edilmiştir. Bu faktörler, bulma aracının kullanılabilirliğini değerlendirmede ve POLARIS Projesi'nin ilk aşamasını şekillendirmede önemli bir rol oynamıştır (Altman ve Nemmers, 2001, s. 128).

Arşiv arama sistemlerine ilişkin kullanılabilirlik ile ilgili bir diğer çalışmada hem anahtar kelime arama seçeneklerinin hem de alfabetik listelerin, bir fon/koleksiyon hakkında temel bilgileri toplamak için geriye doğru zincirleme (dipnot kovalama) veya isim arama tekniklerini kullananlar için verimli aramaları kolaylaştırdığı sonucuna erişilmiştir (Prom, 2004, s. 263).

Benzer çalışmalardan bir diğeri, akademik arşivlerin çevrimiçi bulma araçları için kullanıcı merkezli bir modelde, etkili ve kullanıcıların değer verdiği navigasyon özelliklerini incelemiştir. Uygulama 10 deneyimsiz kullanıcının web sitesini araştırma sürecinden oluşmaktadır. Kullanıcılar, belirsiz veya sezgisel olmayan etiketler, sekmeler arasındaki ilişkiyi anlamadaki zorluklar ve yetersiz görsel ipuçları gibi navigasyon sorunlarıyla karşılaşmışlardır. Öte yandan, kullanıcıların değer verdiği özellikler arasında merkezi bağlantılar, iç içe geçmiş hiyerarşik sekmeler ve fon/koleksiyon düzeyinde arama çubuğu yer almaktadır. Çalışma sonucunda arşiv profesyonellerine çevrimiçi bulma araçlarının kullanılabilirliğini artırmak için 10 pratik kılavuz önerilmiştir (Walton, 2017, s. 30).

Yapılan bir başka çalışma, arşiv bilgi sistemlerindeki gösterimlerin içeriği ve biçimi hakkında kullanıcıların görüşlerini anlamak amacıyla yapılan bir odak grup çalışmasının bulgularını sunmaktadır. Çalışma, kullanıcıların arşiv materyallerine dair çevrimiçi

kataloglarda hangi bilgileri görmek istediklerini ve bu bilgilerin nasıl sunulması gerektiğini incelemiştir. Katılımcılar, farklı gösterim biçimlerini değerlendirirken özellikle fiziksel tanım ve yaratılış tarihi gibi bilgileri yorumlamakta zorlanmış ve "fonds" teriminin kafa karıştırıcı olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar arşivlerin web sitelerinde kullanılan terminolojinin bir sorun teşkil ettiğini belirtmiştir. Yine katılımcılar, arşivler için çevrimiçi tanımlayıcı sistemlerde sözlükler, çevrimiçi yardım işlevleri ve dizinler gibi unsurların yetersiz olduğunu dile getirmiştir. Çalışma, arşivlerde daha anlaşılır ve erişilebilir gösterimler tasarlamak için önerilerle sonuçlanmıştır (Duff ve Stoyanova, 1998, s. 44).

Bu çalışmaların ortak özelliği genellikle arama sistemleri ve bulma yardımcılarına odaklanmış, ancak arşiv web sitelerinin yerinde ziyaretleri planlamaya yönelik diğer olası işlevleri üzerinde durulmamıştır. Bununla birlikte bu araştırmalardan farklı bir boyutu inceleyen araştırmacı Duff, arşiv web siteleri üzerinden fiziksel arşivci ile temas konusuna dikkat çekmiştir (Duff, 2002, s. 331).

Daha önceki çalışmalarda, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün (DAGM) kurumsal internet sitesinin, kamu kurumlarına yönelik hazırlanmış "Kamu Kurumları İnternet Siteleri Standartları ve Önerileri Rehberi" ile ne derece uyumlu olduğunu değerlendirmiştir. 2003 sonrası e-dönüşüm süreciyle hız kazanan kamu kurumlarının dijitalleşme çabaları bağlamında ele alınan çalışmada, tasarım, dolaşım, içerik ve erişilebilirlik olmak üzere dört başlık altında toplam 35 ölçüt incelenmiştir. Sonuçlara göre DAGM internet sitesinin rehberde belirtilen bazı kurallara uymadığı tespit edilmiştir (Keskin ve Kaygısız, 2010, s. 235).

Bir başka çalışma, arşiv hizmetlerinde kullanıcı odaklılık ilkesine odaklanmış ve özellikle erişim kavramını detaylı biçimde incelenmiştir. Çalışmada, arşivlerin yalnızca belge koruma değil aynı zamanda kullanıcıya hizmet sunma işlevi taşıdığı vurgulanmakta ve kullanıcı odaklı arşiv hizmetlerinin temel unsurları olarak erişim, araştırma ortamı, malzeme ve arşivci belirtilmektedir. Makalenin amacı, erişim sürecinin kullanıcı merkezli bir anlayışla nasıl yapılandırılması gerektiğini ortaya koymak ve arşivcilik literatürüne bu bakış açısıyla katkı sağlamaktır. Sonuç olarak çalışma, kullanıcı beklentilerini merkeze alan bir erişim anlayışının, arşivlerin başarısında belirleyici olduğunu savunmaktadır (Şentürk, 2011, s. 322).

Yapılan bir diğer çalışmada, kâr amacı gütmeyen bilgi merkezlerinin tanıtım faaliyetlerini, arşiv hizmetlerinin erişilebilirliğini artırma amacıyla nasıl kullandığını incelemiştir. İSAM Kütüphanesi Arşivi örneği üzerinden yürütülen çalışmada, tanıtım hizmetlerinin özellikle yayın, eğitim etkinlikleri ve medya araçları aracılığıyla gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Betimsel tarama yöntemiyle elde edilen bulgular, arşiv hizmetlerinin görünürlüğünü artırma, kullanıcıya erişim sağlama ve dijital ortamdaki varlığın güçlendirilmesi açısından tanıtım hizmetlerinin stratejik önem taşıdığını

göstermiştir. Web sitesi gibi dijital platformların etkin kullanımı, kullanıcı kitlesiyle etkileşimin geliştirilmesine katkı sağlamakta; bu durum, erişim odaklı kullanıcı hizmetlerinin planlanmasında yol gösterici bir örnek sunduğu ileri sürülmüştür (Taşkın, 2022, s. 10).

Görüldüğü üzere ilgili çalışmalar daha çok erişim, arama sistemleri ve yardım bulmaya odaklanmış, ancak arşiv web sitelerinin saha ziyaretlerini destekleyecek şekilde içerik oluşturma potansiyelini incelememiştir. Bu çalışmalarla birlikte literatürde arşiv web sitelerinin içerik analizleri ile ilgili de uzun süredir çalışmalar yapılmaktadır. İçerik analizi, bir web sitesinin yüzey anlamını veya özellikle tanımlanabilir öğelerini ölçmek için sistematik ve güvenilir bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir (Yakel ve Kim, 2003, s. 49).

Konuya doğrudan odaklanan çalışmalardan birinde, araştırmacıların arşiv ziyaretlerine hazırlık yapmalarına yardımcı olabilecek web sitesi bileşenleri, "Arşiv Araştırmasına Çevrimiçi Hazırlık/Archival Research Preparation Online (ARPO) İndeksi*" adı altında dokuz ana başlıkta incelenmiştir. Her bir bileşen, araştırmacılara nasıl katkı sağlayacağı ve nasıl değerlendirileceği açısından açıklanmıştır. Ayrıca çalışmada, arşivcilerin web sitesi tasarımlarını geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla çevrimiçi bir değerlendirme aracı ve rapor oluşturma özelliği de sunulmaktadır (Pitol, 2019, s. 137).

Araştırmanın Önemi

Arşiv web siteleri, mevcut arşiv fonlarının/koleksiyonlarının önemini vurgulamada ve bu fonlara/koleksiyonlara ilgi duyanların dikkatini çekmede önemli bir rol oynar. Dijital ortamda saklanan veri hacminin hızla büyümesiyle, arşivler bir bilgi kaynağı olarak giderek daha fazla sanal ziyaretçiye hitap etmektedir. Çevrim içi erişim sağlayan kullanıcı kitlesi gün geçtikçe genişlemekte ve fiziksel mekânda bulunan araştırmacılar kadar büyük bir öneme sahip olmaktadır (Hill, 2004, s. 139; Somer, 2013, s. 26). Ayrıca, arşiv araştırmacılarının web siteleri üzerinden yaptıkları hazırlık sürecinin ayrıntılı bir şekilde ele alınması, özellikle arşivcilik ve bilgi yönetimi alanlarında önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Bu çalışma, arşiv araştırmalarına dair çevrim içi platformların işlevselliği konusunda daha geniş ölçekli ve derinlemesine yapılacak araştırmalara alt yapı sağlayacak nitelikte olup, literatürdeki bu eksikliğin giderilmesine katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle, çalışmanın ulusal literatür açısından özgün ve önemli olduğu düşünülmektedir.

* Erişim için https://arpoindex.org/

Yöntem

Bu araştırmada Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri web sitesinin seçilmesinin temel nedeni, araştırmacıların çevrim içi hazırlık süreçlerini kolaylaştıran kapsamlı bir dijital altyapıya ve geniş arşiv fonuna/koleksiyonuna sahip olmasıdır. Milli Arşiv, geniş dijital altyapısı ve zengin içerik çeşitliliğiyle derinlemesine bir analiz yapmaya olanak tanıyan merkezi bir platformdur. Tek bir arşivin ele alınması, araştırmanın odaklanmış ve uygulanabilir sonuçlar üretmesini sağlayarak, çevrim içi araştırma süreçlerinin etkili bir şekilde değerlendirilmesine imkân tanıyarak araştırmanın metodolojik bütünlüğünü güçlendirmektedir.

Bu araştırma, betimsel araştırma yöntemi ve nitel içerik analizi tekniklerinin birlikte kullanıldığı karma bir desenle gerçekleştirilmiştir. Betimsel yöntem, araştırmacının herhangi bir değişken üzerinde müdahalede bulunmadan mevcut durumu olduğu gibi tanımlamasına ve değerlendirmesine olanak tanır (Karasar, 2009, s. 77). Bu bağlamda çalışmada, milli arşiv web sitesinin, araştırmacıların saha ziyareti öncesindeki bilgiye erişim süreçlerinde nasıl bir işlev gördüğü ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmada ayrıca nitel içerik analizi yöntemi kullanılarak, web sitesinde yer alan erişim araçları, çevrimiçi materyal talep olanakları, araştırma aracı gibi unsurlar sistematik biçimde incelenmiştir. İçerik analizi, belirli metin ya da görsel materyallerin anlamlı bir şekilde çözümlenmesini amaçlayan bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 273). Bu çalışmada içerik analizi, site içeriğinin yapısal özelliklerine odaklanarak gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama

Araştırmanın veri toplama sürecinde, Scott Pitol tarafından geliştirilen "ARPO İndeksi Değerlendirme Aracı" kullanılmıştır. Bu çalışmayı yürütmek için ARPO indeksinin seçilmesinin gerekçesi, araştırma konusuyla doğrudan alakalı olmasıdır. İlgili değerlendirme aracı, özel olarak arşiv web sitelerinin değerlendirilmesi için tasarlanmıştır. Dahası, ARPO indeksine dahil edilen değerlendirme faktörlerinin çoğu, özellikle kütüphaneler ve arşivler için web sitelerinin değerlendirilmesini ele alan önceki çalışmalardan geliştirilmiştir.

ARPO İndeks, bir arşiv web sitesinin bir araştırmacının saha ziyaretine tam olarak çevrimiçi hazırlanmasını sağlayan unsurları ne ölçüde sağladığını ölçer. Bu çevrimiçi değerlendirme aracı, bir web sitesinin ARPO İndeksi ile incelenmesi için bir arayüz sunar. ARPO İndeksi, araştırmacıların arşiv ziyaretlerini planlarken karşılaştıkları ihtiyaçları anlamaya yönelik bir değerlendirme aracı olarak arşivci Scott Pitol tarafından geliştirilmiştir. İndeks, web sitelerinin kullanıcı dostu olup olmadığını ve araştırmacıların etkili bir şekilde hazırlanmasını destekleyip desteklemediğini değerlendirir. Bu araç, arşivcinin bir web sitesini değerlendirme sürecini adım adım yönlendirmeye imkân sağlamaktadır. ARPO İndeksi temelde 9 bileşenden oluşmaktadır:

- Soru sorma (ör. çevrim içi form, e-posta),
- Fon/Koleksiyon* bilgilerine göz atma,
- Fon/Koleksiyon bilgilerine arama,
- Arama sonuçlarının bilgilerini gözden geçirme,
- Seçilen bilgileri toplama,
- Seçilen bilgileri kaydetme,
- Araştırma ziyareti için planlama bilgilerini gözden geçirme,
- Bir araştırma randevusu alma,
- Randevu için materyal talep etme.

İlgili değerlendirme aracı bir puanlama sistemine dayanmaktadır. Dokuz bileşenden her biri en fazla 10 puana sahiptir. Bir arşiv web sitesi toplamda bu değerlendirme aracından en fazla 90 puan alabilir. Her bir bileşen içerdiği özelliklere göre farklı puanlama kriterlerine sahiptir.

ARPO İndeksi, değerlendirme sonuçlarını daha anlaşılır hale getirmek için indeks puanı, ham puan, yüzde puanı ve her bir bileşenin özetini içeren kapsamlı bir özet sayfası sunar. Bu sayfa, kullanıcıların performansı değerlendirmesine, eksiklikleri belirlemesine ve iyileştirme alanlarını tespit etmesine yardımcı olur. Özet sayfası yazdırılabilir veya indirilebilir ve arşivci tarafından herhangi bir takip değerlendirmesiyle yeniden tasarım projesi veya gelecekteki karşılaştırmalar için destek toplamak amacıyla kullanılabilir. Örneğin "Soru Sorma" bileşeni bir çevrim içi form için 4, e-posta bağlantısı için 3 puan olarak değerlendirilir. Bazı bileşenler yalnızca "var" ya da "yok" olarak değerlendirilir (örneğin, "Bilgi Toplama" özelliği varsa 10, yoksa 0 puan alır). Bazı bileşenler farklı alt özelliklere göre puanlanır. Örneğin, "Arama Sonuçlarını Görüntüleme" bileşeni, arama sonuçlarının fon/koleksiyon başlıkları, tarih aralıkları gibi detaylar içerip içermediğine bağlı olarak farklı puanlar alabilmektedir. Tüm bileşenler değerlendirildikten sonra web sitesinin toplam puanı hesaplanır ve bu puan 90 üzerinden bir yüzde olarak ifade edilir. Bu puan, web sitesinin ne kadar etkili olduğunu anlamak için bir ölçüt sağlar.

* ARPO değerlendirme aracında geçen "collection/koleksiyon" terimi, arşivcilik terminolojisindeki fon ve koleksiyon ayrımı gözetilerek değil; son kullanıcının bilgiye erişim bağlamındaki deneyimini tanımlamak amacıyla seçilmiş işlevsel bir kavram olarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, Milli Arşiv web sitesinin ARPO İndeks ölçme aracı ile değerlendirilmesi ele alınmaktadır. Değerlendirme sürecinde elde edilen veriler analiz edilerek sunulmuştur. Bulgular, web sitesinin çeşitli kriterlere göre değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan sonuçları içermektedir.

Tablo 1

Araştırmacının Web Sitesi Aracılığıyla Soru Sormasına İzin Verme Durumu

Soru Sorma	Beklenen Puan	Alınan Puan
Çevrimiçi form	4	0
Arşiv personeliyle anlık mesajlaşma	3	0
Bağlantılı e-posta	3	3
Arşivlerle çevrimiçi iletişime geçmek için herhangi bir mekanizma yok	0	0
Toplam	10	3

Tablo 1'de araştırmacının Milli Arşiv web sitesi aracılığıyla soru sorumasına izin verilip verilmediğine ilişkin bulgular gösterilmektedir. Tabloya göre, Milli Arşiv web sitesinin araştırmacıya soru sorma aşamasında hangi seçeneklere izin verdiği ölçülmüştür. Araştırmacıların çevrimiçi form aracılığıyla soru sorma imkânına sahip olması beklenirken (4 puan), bu seçenek sunulmamaktadır (0 puan). Benzer şekilde, arşiv personeliyle anlık mesajlaşma seçeneğinin bulunması öngörülmesine rağmen (3 puan), böyle bir imkân sağlanmamaktadır (0 puan). Araştırmacıların bağlantılı e-posta yoluyla iletişim kurabilmesi hem beklenen hem de mevcut olan tek seçenektir ve bu kanal üzerinden 3 puan alınmıştır. Öte yandan, arşivlerle çevrimiçi iletişime geçmek için herhangi bir mekanizmanın bulunmaması beklenmeyen bir durumdur (0 puan) ve mevcut durumda da e-posta üzerinden iletişim sağlandığı için bu seçenek devre dışı kalmıştır (0 puan).

Tablo 2

Arşiv Web Sitesinin Fon Bilgisi/Koleksiyon Listeleri ve Araştırma Araçlarıyla Bağlantı Durumu

Fon/Koleksiyon Bilgilerini Görüntüleme	Beklenen Puan	Alınan Puan
Fon bilgisi/Koleksiyon listeleri, içerik listelerini içeren araştırma araçlarına bağlantılıdır.	7	0
Fon Bilgisi/Koleksiyon listeleri var, ancak içerik listelerini içeren herhangi bir araştırma aracına bağlantılı değil.	3	3
Fon Bilgisi/Koleksiyon listesi yok	0	0
Toplam	10	3

Arşiv web sitesinde fon/koleksiyon bilgilerine ve içerik listeleriyle bağlantılı rehberlere erişim durumu incelendiğinde; fon ya da koleksiyon bilgilerinin, içerik listelerini içeren araştırma araçlarına (finding aids) bağlantılı olması beklenirken (7 tam puan), bu beklenti karşılanmadığı için bu kriterden puan alınamamıştır (0 puan). Ancak, yalnızca fon/koleksiyon bilgilerinin sunulduğu ve içerik listelerine yönlendiren bir araştırma aracına bağlantı verilmediği durumda 3 puan öngörülmekte olup, mevcut durumda fon bilgisi sağlandığı için bu kriterden 3 puan alınmıştır. Fon bilgisinin/Koleksiyon listelerinin hiç bulunmadığı bir durum öngörülmemiş (0 puan) ve mevcut sistemde de böyle bir eksiklik olmadığı görülmüştür. Genel olarak, beklentilere kıyasla fon/koleksiyon bilgilerine erişim kısmen sağlanmış olup toplamda 10 üzerinden 7 puan alınmıştır (Tablo 2).

Tablo 3

Arama Sonuçları Sayfasındaki Seçenekler

Fon/Koleksiyon Arama Bilgileri	Beklenen Puan	Alınan Puan
Ana sayfada arama kutusu	7	7
Alt sayfalarda arama kutusu	3	3
Arama özelliği yok	0	0
Toplam	10	10

Tablo 3'e göre, Milli Arşiv web sitesi, ana sayfa ve alt sayfalarda araştırmacılara arama yapma imkânı sunan bir yapı benimsemiştir. Ana sayfada basit arama seçeneği ile hızlı erişim sağlanırken, alt sayfada detaylı arama seçeneği daha derinlemesine araştırmalar için olanak tanımaktadır. Bu durum, web sitesinin arama fonksiyonunun kullanıcıların farklı düzeydeki bilgi ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlandığını göstermektedir. Ana sayfa, basit arama fonksiyonuyla 7 puan alırken, alt sayfa ise daha karmaşık ve detaylı arama seçenekleri sunduğu için 3 puan almıştır. Bu denetim, her iki seçenek arasındaki farklılıkları ve her birinin kullanıcılara sağladığı katkıyı vurgulamaktadır.

Tablo 4

Arşiv Web Sitesinin Arama Sonuçları Sayfasında Hangi Bilgilerin Mevcut Olduğu

Arama Sonuçlarını Görüntüleme	Beklenen Puan	Alınan Puan
Fon/koleksiyon başlığı bulma kılavuzuna bağlantılı	1	0
Kapsanan tarih aralığı	1	1
Özet bağlantısı	1	0
Tarihsel veya biyografik arka plan bağlantısı	1	0
Kapsam ve içeriğe bağlantı	1	1
Dosyalara/Klasör listesine bağlantı	1	1

Fiziksel kapsam	1	0
Fon/Koleksiyon özeti	1	0
Eşleşen öğe türleri – metin veya simgeler	1	0
Bağlam içinde eşleşen öğelere bağlantı	1	0
Hiçbiri	0	0
Toplam	10	3

Tablo 4'e göre, Milli Arşiv web sitesi, arama sonuçları sayfasında kullanıcıların beklentilerini karşılayacak birçok temel unsuru sağlamaktan yoksundur. Web sitesi, bazı temel unsurları sunuyor olsa da (kapsanan tarih aralığı, içerik bağlantıları ve klasör listelerine yönlendirmeler), arama sonuçlarının kullanıcılar için yeterince bilgilendirici olmasını engelleyen önemli eksiklikler bulunmaktadır. Özellikle, fonlarla/koleksiyonlarla ilgili arama yapılırken araştırma aracı, kullanım rehberi gibi yardımcı belgelerin bulunmadığı, fonlara/koleksiyona dair özet bilgilerin ve tarihsel arka plan verilerinin sağlanmadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, kullanıcıların daha etkili arama yapabilmesi için anahtar kelimelerle donatılmış filtreleme seçeneklerinin eksikliği, arama sürecinin verimliliğini ciddi şekilde sınırlamaktadır. Bu eksiklikler, araştırmacıların arama sonuçları üzerinden fonlar/koleksiyonlar hakkında geniş ve derinlemesine bilgiye ulaşmalarını engellemektedir. Tablo 4'e göre, beklenen puan 10 iken, alınan puanın sadece 3 olması, arşiv web sitesinin arama sonuçlarında araştırmacılara yeterli ve kapsamlı bilgi sunma konusunda yetersiz kaldığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum, web sitesinin arama işlevselliğinin ve kullanıcı deneyiminin geliştirilmesi gerektiğini işaret etmektedir.

Tablo 5

Web Sitesinin Fondan/Koleksiyondan Seçilen Bilgiler İçin Çevrimiçi Bir Alan Sunma Özelliği

Seçilen Bilgileri Biriktirme/Toplama	Beklenen Puan	Alınan Puan
Evet	10	10
Hayır	0	0
Toplam	10	10

Tablo 5'e göre, Milli Arşiv web sitesi, kullanıcılara fondan/koleksiyondan seçilen bilgiler için çevrimiçi bir alan sunma konusunda beklenen standartları tam olarak karşılamaktadır. Tablodaki verilere göre, beklenen puan 10 iken, alınan puan da 10 olarak hesaplanmıştır. Bu durum, web sitesinin kullanıcılara seçtikleri bilgileri biriktirme ve toplama imkânı sunduğunu ve bu özelliğin eksiksiz bir şekilde işlediğini göstermektedir. Bu özellik, araştırmacılar için oldukça önemlidir çünkü seçilen belgeleri veya bilgileri organize bir şekilde saklayarak, arşiv araştırmalarını daha verimli hale

getirmektedir. Kullanıcıların seçtikleri bilgileri çevrimiçi bir alanda toplamasına olanak tanıyan bu yapı, arşiv web sitesinin kullanıcı dostu ve araştırmayı destekleyici bir yaklaşım benimsediğini göstermektedir.

Tablo 6

Araştırmacının Bilgisayar Oturumunda Kullanmak İsteyebileceği Materyalle İlgili Seçenekler

Seçilen Bilgileri Kaydetme	Beklenen Puan	Alınan Puan
Hesap oluşturarak seçilen sonuçları saklama	4	4
Seçilen sonuçları indirme/dışa aktarma	2	0
Seçilen sonuçları e-posta ile gönderme	2	0
Seçilen sonuçları yazdırma	2	0
Hiçbiri	0	0
Toplam	10	4 (10!)

Tablo 6'ya göre, Milli Arşiv web sitesi araştırmacıların seçtikleri bilgileri kaydetme konusunda beklenen işlevlerin sadece bir kısmını sağlamaktadır. Tablodaki verilere göre beklenen puan 10 iken, alınan puan sadece 4 olarak hesaplanmıştır. Bu durum, web sitesinin araştırmacıların seçtikleri bilgileri işleyip kaydetmeleri için yeterli seçenekler sunmadığını göstermektedir. Hesap oluşturarak seçilen sonuçları saklama işlevi eksiksiz çalışmaktadır (4 puan). Ancak seçilen sonuçları indirme/dışa aktarma, e-posta ile gönderme ve yazdırma gibi önemli fonksiyonlar bulunmamaktadır (0 puan). Bu eksiklikler, araştırmacıların bilgileri farklı platformlara aktarma veya fiziksel kopyalar oluşturma gibi ihtiyaçlarını karşılamada yetersizliğe yol açmaktadır. Fakat bu durum, olumsuz bir eksiklikten ziyade Milli Arşiv web sitesinin belge indirme politikasıyla bağlantılıdır. İncelemeler sırasında, söz konusu işlemlerin aslında mevcut olduğu, ancak yalnızca hesap açılarak ve belirlenen makul bir ücret tarifesi üzerinden gerçekleştirilebildiği görülmüştür. Bu nedenle, tabloda genel olarak 4 puan alınmış gibi görünse de söz konusu politika göz önünde bulundurulduğunda toplam puan 10 olarak değerlendirilebilir. Uygulanan politika göz önüne alındığında, web sitesinin ilgili işlevleri belli bir çerçevede sağladığı söylenebilir.

Tablo 7

Arşivlere Yapılacak Bir Ziyaretin Planlanması Hakkında Bilgi Türleri

Araştırma Ziyareti Planlanma Bilgileri	Beklenen Puan	Alınan Puan
Arşivin açılış saatleri	1	1
Arşiv ana sayfasındaki açılış saatleri bilgisi	1	1
Arşivin fiziksel adres bilgisi	1	1
Arşiv ana sayfadaki fiziksel adres bilgisi	1	1
Konum	1	1
Ana sayfadaki konum bilgisi	1	1
Politikalar/Prosedürler	1	1
Yol tarifi/Harita	1	1
Otopark talimatları	1	0
Ücret tarifesi	1	1
Hiçbiri	0	0
Toplam	10	9

Tablo 7'deki bulgulara göre, Milli Arşiv web sitesi büyük ölçüde kullanıcıların erişim ihtiyaçlarını karşılamakta başarılı olmuştur. Bu tabloda, kullanıcıların fiziksel ziyaret öncesi arşive ait bilgilere erişmesi ile ilgili bulgular yer almaktadır. Beklenen toplam puan 10 iken, alınan puanın 9 olması, web sitesinin kullanıcıların temel erişim bilgilerini sağlamada güçlü bir performans sergilediğini göstermektedir. Web sitesinde açılış saatleri, adres, konum, ücretlendirmeler ve politikalar/prosedürler gibi kritik bilgiler büyük ölçüde yer almakta, bu da ziyaretçilerin temel ihtiyaçlarını etkili bir şekilde karşıladığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, otopark talimatları gibi bazı küçük eksiklikler olsa da genel olarak web sitesi, kullanıcıların erişim planlamalarını kolaylaştıran büyük bir bilgi sağlama işlevini yerine getirmektedir. Bu durum, web sitesinin erişilebilirlik ve kullanıcı deneyimi konusunda oldukça başarılı olduğunu göstermektedir.

Tablo 8

Belirli Bir Gün ve Saat İçin Planlanan Arşiv Ziyareti İçin Randevu Alma Yöntemleri

Randevu Alma Yöntemleri	Beklenen Puan	Alınan Puan
Çevrimiçi randevu planlama (otomatik onay ile)	4	0
Otomatik onay olmadan çevrimiçi form doldurma	2	0
Arşiv personeli ile doğrudan anlık mesajlaşma	2	0
E-posta yazma (bağlantılı)	2	2
Hiçbiri	0	0
Toplam	10	2

Tablo 8'deki bulgular, arşiv ziyaretleri için randevu alma yöntemlerinin ne ölçüde sunulduğunu değerlendirmektedir. Beklenen toplam puan 10, ancak alınan puan yalnızca 2 olmuştur. Bu durum, arşivin randevu alma süreçlerinde önemli eksiklikler olduğunu göstermektedir. Tek mevcut yöntem bir e-posta yazarak randevu almak (2 puan) şeklindedir. Tablo 8'de sunulan çevrimiçi randevu planlama, otomatik onay olmadan çevrimiçi form doldurma ya da arşiv personeli ile doğrudan anlık mesajlaşma seçeneklerinin hiçbiri araştırmacıya sunulmamaktadır.

Tablo 9

Araştırma Ziyareti İçin Materyal Talep Etme Seçenekleri

Randevu İçin Materyal Talep Etme	Beklenen Puan	Alınan Puan
Arama sonuçları veya araştırmacının hesabına kaydedilmiş bir listeden doğrudan kutu veya klasör talep etme	4	0
Otomatik onay olmadan çevrimiçi bir form doldurma	2	0
Arşiv personeli ile doğrudan anlık mesajlaşma	2	0
E-posta yazma (bağlantılı)	2	2
Hiçbiri	0	0
Toplam	10	2

Tablo 9 araştırma ziyaretleri için materyal talep etme yöntemlerinin ne ölçüde Milli Arşivde mevcut olduğunu göstermektedir. Araştırma ziyareti öncesi materyal talep etme seçeneklerinden e-posta yazarak materyal talep etme (bağlantılı) seçeneğinin sağlandığı görülmektedir (2 puan). Bunun dışında arama sonuçları veya araştırmacının hesabına kaydedilmiş bir listeden doğrudan kutu veya klasör talep etme, otomatik onay olmadan çevrimiçi bir form doldurma ve arşiv personeli ile doğrudan anlık mesajlaşma seçeneklerinin olmadığı görülmektedir. Beklenen toplam puan 10, ancak alınan puan 2 olmuştur. Bu durum, materyal talep süreçlerinde birtakım eksiklikler olduğunu göstermektedir.

Tartışma

Bu araştırmada, Milli Arşiv araştırmacılarının fiziksel ziyaretten önce çevrim içi hazırlık yapmalarını kolaylaştırmak amacıyla arşiv web sitesinin değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Araştırma kapsamında 9 araştırma sorusuna yanıt aranmıştır ve sonuçların önceki çalışmaların bulgularını desteklediği görülmüştür. İlgili soruların yanıtına Milli Arşiv web sitesi üzerinden ARPO indeksi kullanılarak erişilmiştir. İlk araştırma sorusu (S1) bağlamında, araştırmacıların Milli Arşiv web sitesi üzerinden sorularına hızlı ve etkili bir şekilde yanıt alabilmesi için bir destek sistemi veya canlı sohbet seçeneği sağlayıp sağlamadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Milli Arşiv web sitesi üzerinden araştırmacıların soru sorma olanaklarının oldukça kısıtlı olduğu görülmüştür. E-posta dışında hiçbir çevrimiçi iletişim kanalı araştırmacılara sağlanmamaktadır. Anlık mesajlaşma, çevrimiçi form veya özel bir iletişim mekanizmasının olmaması, araştırmacılar için erişilebilirlik ve kullanıcı deneyimi açısından geliştirilmesi gereken bir alan olarak değerlendirilmektedir.

İkinci araştırma sorusu (S2) doğrultusunda arşiv web sitesinde fon bilgisine/koleksiyon listelerine erişimin büyük ölçüde sağlandığı görülmekle birlikte, dosya/klasör düzeyinde detaylı bilgi sunan araştırma araçlarına bağlantıların eksik olduğu belirlenmiştir. Fon bilgisinin/koleksiyon listelerinin varlığı olumlu bir unsur olarak değerlendirilse de bu listelerin ötesinde derinlemesine bilgiye ulaşımı kolaylaştıran araştırma araçlarının eksikliği, araştırmacıların fonlar/koleksiyonlar hakkında bağlamsal bilgiye erişimini sınırlamakta ve bilgiye erişim sürecini zorlaştırmaktadır. Bu durum, sistemin kullanıcı dostu olma düzeyini ve araştırma süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Nitekim bu çalışmada da araştırma araçlarının arşivcilik uygulamalarındaki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur. Trace ve Dillon (2012, s. 515), araştırma aracını hem bilişsel hem de sosyolojik bir tür olarak değerlendirerek, bu belgelerin yalnızca bilgi sunmakla kalmayıp aynı zamanda arşivcilik mesleğinin dijital ortamdaki temsiline ilişkin varsayımları da şekillendirdiğini ifade etmektedir. Yazarlar, araştırma araçlarının dijital ortamda üretimi ve sunumunun, arşiv uygulamalarının yeniden düşünülmesini zorunlu kıldığını vurgulamakta ve bu belgelerin kullanıcılar tarafından nasıl kullanıldığının analiz edilmesinin, erişim süreçlerinin geliştirilmesi açısından kritik olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda, araştırma araçlarının dijital erişim ortamlarında yapılandırılmış biçimde sunulması, kullanıcı deneyiminin iyileştirilmesi ve bilgiye erişimin derinleşmesi açısından temel bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

Üçüncü araştırma sorusu (S3) kapsamında arşiv web sitesinin, ana arama ve alt arama seçenekleri sunarak araştırmacılara daha özelleştirilmiş ve derinlemesine sonuçlar elde etme imkânı sağlayıp sağlamadığı incelenmiştir. Ana sayfanın hızlı erişim için basit bir arama seçeneği sunması, genel kullanıcılar ve temel bilgiye ulaşmak isteyenler için avantajlıdır. Buna karşılık, alt sayfaların detaylı arama seçeneği sunması, daha spesifik ve derinlemesine araştırma yapmak isteyen kullanıcılar için önemli bir özellik olarak

görülmektedir. Araştırmacılar, Milli Arşiv'in belge arama sayfasına, Milli Arşiv web sitesi üzerinden, bağlantılı bir yapı ile erişim sağlamaktadır. Bu bağlamda, Milli Arşiv'in arama sayfası, diğer arşiv sitelerinden farklı bir yapıya sahiptir. Web sitesi içerisinde hem ana sayfa hem de alt sayfalarda yer alan arama kutuları, araştırmacılara esnek arama seçenekleri sunarak, farklı kullanıcı ihtiyaçlarına hitap etmektedir. Bu durum, her iki arama seçeneğinin de kullanıcı dostu ve işlevsel olduğuna işaret etmektedir.

Dördüncü araştırma sorusunda (S4), arşiv web sitesinin arama sonuçları sayfasında hangi bilgilerin yer aldığına odaklanılmıştır. Milli Arşiv web sitesinin arama sonuçları sayfasının, kullanıcıların beklentilerini karşılamada yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Web sitesinde bazı temel işlevler bulunsa da araştırmacıların derinlemesine bilgiye erişim sağlamak için ihtiyaç duydukları yardımcı materyaller ve filtreleme seçenekleri eksiktir. Özellikle fonlarla/koleksiyonlarla ilgili aramalarda, araştırma araçları, kullanım rehberleri ve özet bilgiler gibi içeriklerin sağlanmaması, kullanıcıların arama sonuçlarını anlamakta zorlanmalarına yol açmaktadır. Ayrıca, kullanıcıların arama sürecini daraltıp netleştirebileceği anahtar kelimeye dayalı filtreleme (tür, tarih, yer, belge tipi gibi) seçeneklerinin eksikliği, arama sürecinin verimliliğini sınırlamaktadır. Bu eksiklikler, arşiv web sitesinin araştırmacılara kapsamlı bilgi sağlama noktasında yetersiz kaldığını ve kullanıcı deneyiminin iyileştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Haritz (2001), arşivlerin malzeme tanıtımında yeni biçimlere ihtiyaç duyduğunu ve belgelerin nasıl anlaşılacağını gösteren online örnekler ile arşiv servislerini bir bütün olarak birleştiren internet portallarının kullanılmasının önemini vurgulamıştır. Diğer bir çalışmada ise, erişimin belgenin özetlenmesi ile doğrudan bağlantılı olduğu ifade edilmiştir. Belge ya da arşiv malzemesinin özetlenmesi sürecinde yer, konu, kişi, kurum, dönem gibi unsurların kullanılması, belgenin erişilebilirliğini artıran önemli unsurlar olarak belirtilmiştir (Anameriç, 2019, s. 17).

Beşinci araştırma sorusunda (S5) araştırmacıların fondan/koleksiyondan seçtikleri bilgileri toplamak, düzenlemek ve analiz etmek için bir çevrimiçi alan veya araç sunup sunmadığı saptanmaya çalışılmıştır. Arşiv web sitesinin araştırmacılara sunduğu çevrim içi bilgi toplama ve saklama imkânlarının beklentileri tam olarak karşıladığını görülmüştür. Seçilen bilgilerin organize bir şekilde saklanabilmesi, arşiv araştırmalarını daha verimli ve sistemli hâle getirirken, kullanıcı deneyimini de olumlu yönde etkilemektedir. Bu tür bir yapı, araştırmacıların bilgiyi kolayca erişilebilir hâle getirmesine, çalışmalarını daha sistematik şekilde yürütmesine ve zamandan tasarruf etmesine katkı sağlamaktadır.

Altıncı araştırma sorusu (S6) kapsamında elde edilen bulgulara göre, arşiv web sitesinin araştırmacılara sunduğu bilgi kaydetme ve saklama işlevselliğinin belirli açılardan sınırlı göründüğünü, ancak aslında belirli bir prosedüre bağlı olarak bu hizmetlerin sağlandığını göstermektedir. Araştırmacılar, hesap oluşturarak seçtikleri bilgilere erişme, görüntüleme, kaydetme ve belirli bir ücret karşılığında

indirme gibi işlevlerden yararlanabilmektedir. Dolayısıyla, yüzeyde eksiklik olarak değerlendirilebilecek bu durum, aslında arşiv yönetiminin belirlediği erişim politikalarıyla ilişkilidir ve sistemli bir erişim sürecinin parçası olarak değerlendirilebilir.

Yedinci araştırma sorusu (S7) kapsamında arşiv web sitesindeki ziyaret planlama seçenekleri tespit edilmiştir. Web sitesinde veya bilgilendirme sisteminde ziyaret planlaması için temel bilgiler büyük oranda sağlanmış, ancak ulaşım ve ücretlendirme ile ilgili bazı bilgiler eksik kalmıştır. Genel olarak, web sitesinin sağladığı temel erişim bilgileri, kullanıcıların Milli Arşiv'e fiziksel ziyaretlerinde büyük ölçüde yardımcı olmaktadır. Ancak, otopark gibi detayların eklenmesiyle kullanıcı deneyiminin daha da iyileştirilebileceği görülmektedir. Küçük eksikliklere rağmen, web sitesi yine de erişilebilirlik ve kullanıcı deneyimi açısından önemli bir başarıya imza atmıştır.

Sekizinci araştırma sorusunda (S8) arşiv web sitesinin araştırmacılara belirli bir gün ve saat için randevu alma sürecini çevrimiçi olarak kolaylaştırıp kolaylaştırmadığına yanıt aranmıştır. Elde edilen bulgulara göre, mevcut tek randevu alma yöntemi e-posta ile iletişime geçmekle sınırlıdır. Randevu alma sürecinin dijitalleşme açısından zayıf olduğu söylenebilir. Bu durum, randevu sürecinin oldukça manuel ve zaman alıcı olmasına yol açmakta, araştırmacıların ve ziyaretçilerin randevu almak için daha verimli yöntemlere ulaşamamalarına neden olmaktadır. E-posta ile randevu alma işlemi, pratikte karmaşık bir süreç yaratabilir ve otomatikleştirilmiş sistemler kullanılarak bu sürecin daha hızlı ve verimli hale getirilmesi sağlanabilir. Örneğin, çevrimiçi randevu planlama, otomatik onay sistemleri ya da arşiv personeliyle anlık mesajlaşma gibi modern ve kullanıcı dostu seçeneklerin eklenmesi, kullanıcı deneyimini önemli ölçüde iyileştirebilir. Bu tür sistemler, hem kullanıcıların daha hızlı bir şekilde randevu almasını sağlayacak hem de arşiv personelinin iş yükünü hafifletecektir. Arşivciler, çevrimiçi ortamdaki uygulamalar ve bilginin sunum biçimine yönelik sürekli gelişen yeni yöntemleri değerlendirirken, kullanıcılarla aktif etkileşimde bulunmalı ve onların görüş ve önerilerinden faydalanmalıdır (Somer, 2013, s. 27).

Son araştırma sorusu (S9), arşiv web sitesinin araştırmacıların ziyaret öncesinde materyal taleplerini çevrimiçi olarak yapmalarına imkân tanıyıp tanımadığını incelemiştir. Araştırmacıların ziyaret öncesinde materyal talep imkanlarının oldukça sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Araştırmacıların daha hızlı ve kolay erişim sağlayabilmesi için geliştirilebilecek çevrimiçi materyal talep sistemleri (formlar, araştırma araçları, doğrudan katalogdan seçme, anlık mesajlaşma gibi yöntemler) yerine yalnızca e-posta ile talepte bulunabildiği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, araştırma araçlarının eksikliği önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Arşivde materyal talebine rehberlik edecek bir araştırma aracı bulunmaması, araştırmacıların hangi belgeye erişmek istediklerini önceden belirlemelerini ve taleplerini buna göre yapılandırmalarını zorlaştırmaktadır. Oysa Trace ve Dillon (2012, s. 516), araştırma araçlarının kullanıcı açısından en önemli işlevinin arşiv materyaline erişim sürecine rehberlik etmek olduğunu vurgulamaktadır.

Araştırmalarında, bu belgelerin uzun süredir yalnızca üretim ve düzenleme yönleriyle ele alındığını; ancak kullanıcıların bu araçları nasıl okuduğu ve gerçek kullanım biçimlerinin büyük ölçüde ihmal edildiğini ifade etmişlerdir. Araştırma araçlarının işlevselliğini artırmak ve daha kullanıcı dostu hâle getirebilmek için, kullanıcı davranışlarını, bilgi arama süreçlerini ve dijital bilgi kullanımı pratiklerini dikkate alan çalışmaların arşivcilik alanında yaygınlaştırılması gerektiğini savunmaktadırlar.

Elde edilen tüm bulgular, araştırma hipotezini (H1) büyük ölçüde doğrulamaktadır: "Milli Arşiv web sitesi, araştırmacıların fiziksel ziyaret öncesi hazırlık süreçlerini belirli ölçüde desteklemektedir; ancak kullanıcı deneyimini daha etkili hale getirmek için geliştirilmesi gereken alanlar bulunmaktadır".

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, Milli Arşiv araştırmacılarının fiziksel ziyaretten önce çevrim içi hazırlık yapmalarını kolaylaştırmak amacıyla arşiv web sitesinin sunduğu hizmetler değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda, 90 puan üzerinden 52 puan alınmış olup, bu puan kurumun mevcut durumunun bir 'anlık fotoğrafı' olarak kabul edilmekte ve gelecekteki iyileşmelerin ölçülmesi için bir başlangıç noktası teşkil etmektedir. Bu puan, doğrudan bir başarı ya da başarısızlık göstergesi olarak değerlendirilmemelidir; daha ziyade mevcut durumu ortaya koyan ve ileride gerçekleştirilecek iyileştirmelerin izlenmesi için bir başlangıç noktası işlevi gören referans niteliğinde bir veridir. Bu yaklaşım, indeksin temel amacına uygun olarak, arşivlerin çevrimiçi hizmetlerini geliştirmeye yönelik somut adımların atılabilmesi için bir referans sağlamaktadır. Elde edilen bulgular, Milli Arşiv web sitesinin belirli alanlarda kullanıcı deneyimini desteklediğini ancak bazı temel bileşenlerde eksiklikler barındırdığını göstermektedir. Özellikle, çevrim içi iletişim olanaklarının sınırlılığı, araştırma araçlarına erişimdeki eksiklikler ve randevu planlama sisteminin manuel işleyişi, kullanıcı deneyimini olumsuz etkileyen başlıca unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda, aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Çevrim İçi İletişim ve Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi: Araştırmacıların arşiv web sitesi üzerinden doğrudan iletişim kurmalarını kolaylaştıracak canlı destek hattı, anlık mesajlaşma veya çevrim içi danışmanlık hizmetleri sunulmalıdır. Bu tür sistemler, araştırmacıların bilgiye daha hızlı ulaşmalarını sağlayarak arşiv hizmetlerinin etkinliğini artıracaktır.

- Fon/Koleksiyon Rehberlerinin Daha Detaylı Sunulması: Web sitesinde mevcut olan koleksiyon listeleri, daha kapsamlı rehberlerle desteklenmeli ve her fon/koleksiyon için detaylı açıklamalar içeren bağlantılar eklenmelidir. Böylece araştırmacılar, fiziki ziyaret öncesinde arşiv materyalleri hakkında daha fazla bilgi edinebilirler.

- Arama Fonksiyonlarının ve Filtreleme Seçeneklerinin İyileştirilmesi: Arama sonuçlarının daha ayrıntılı bilgiler içermesi ve kullanıcıların ihtiyaç duydukları belgelere daha hızlı ulaşmalarını sağlayacak gelişmiş filtreleme seçenekleri sunulması gerekmektedir. Fonlarla/koleksiyonlarla ilgili sayfalara, kapsamlı özet bilgiler ve tarihsel arka plan verileri eklenmeli; ayrıca bu içerikleri destekleyecek araştırma aracı ve kullanım rehberi gibi yardımcı belgeler erişime açılmalıdır. Arama sonuçları sayfasına, kullanıcıların arama sürecini daraltıp netleştirebileceği anahtar kelimeye dayalı filtreleme seçenekleri (tür, tarih, yer, belge tipi gibi) entegre edilmelidir.

- Çevrim İçi Randevu ve Materyal Talep Sisteminin Dijitalleştirilmesi: Randevu alma sürecinin yalnızca e-posta ile yürütülmesi, kullanıcı deneyimini olumsuz etkileyen bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Otomatikleştirilmiş bir çevrim içi randevu planlama sistemi hem araştırmacılar hem de arşiv personeli için süreçleri daha verimli hale getirebilir. Benzer şekilde, materyal taleplerinin de çevrim içi formlar veya katalog üzerinden yapılmasına olanak tanıyacak bir sistem geliştirilmelidir.

- Kullanıcı Deneyimini Artırmaya Yönelik Geliştirmeler: Web sitesinin erişilebilirliğini artırmak adına, ziyaret planlama bilgileri daha kapsamlı hale getirilmeli ve ulaşım, otopark gibi pratik bilgileri içeren güncel içerikler eklenmelidir. Ayrıca, kullanıcıların arşiv belgelerini saklama ve yönetme süreçlerini kolaylaştıracak dijital araçların entegrasyonu sağlanmalıdır.

Sonuç olarak, Milli Arşiv web sitesi, araştırmacıların fiziksel ziyaret öncesinde bilgi edinmelerine ve arşiv materyalleri hakkında ön hazırlık yapmalarına belirli ölçüde katkı sunmaktadır. Ancak, Milli Arşiv web sitesinin iletişim, erişim ve kullanıcı deneyimi açısından bazı iyileştirmelere ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Yapılacak iyileştirmeler hem yerel hem de uluslararası araştırmacılar için arşiv hizmetlerinin daha erişilebilir ve etkili hale gelmesine katkı sağlayacaktır.

Etik Kurul Kararı ve İzinler

ARPO İndeksi Değerlendirme Aracının kullanımı için araştırmacı Scott Pitol'dan e-posta yoluyla izin alınmıştır. Çalışmada etik kurul kararına ihtiyaç duyulmamaktadır.

Kaynakça

Altman, B. ve John Nemmers, J. R. (2001). The usability of on-line archival resources: The polaris project finding aid. *The American Archivist*, *64*(1),127–131. https://www.jstor.org/stable/40294163

An, X., Bai, W., Deng, H., Sun, S., Zhong, W. ve Dong, Y. (2017). A knowledge management framework for effective integration of national archives resources in china. *Journal of Documentation, 73*(1), 18-34. https://doi.org/10.1108/jd-04-2016-0040

Anameriç, H. (2019). Arşivlerde belge özetleme, indeks ve katalog standardı oluşturma. *Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, *1*(1), 15-27. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/910084

Belge Yönetimi ve Arşiv Terimleri Sözlüğü. (2009). Karakaş, H., Rukancı, F. ve Anameriç, H. (Haz.). Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Bivens-Tatum, W. (2012). *Libraries and the enlightenment.* Library Juice Press.

Cengiz Mater, E. (2023). *Dijital çağda doğuştan dijital belgelerin belge ve arşiv yönetim süreçleri*. Hiperyayın.

Cunliffe, D., Kritou, E. ve Tudhope, D. (2001). Usability evaluation for museum web sites. *Museum Management and Curatorship, 19*(3), 229–252. https://doi.org/10.1080/09647770100201903

Darnell, L. (2008). Finding aids. J. Bettington, K. Eberhard, R. Loo ve C. Smith (Ed.), *Keeping archives* içinde (ss. 379-401). Australian Society of Archivists.

Dearstyne, B. W. (2001). Arşivsel girişim: Modern arşivcilik ilkeleri uygulamaları ve yönetim teknikleri (A. O. İcimsoy ve M. Akbulut, Çev.). İstanbul: American Library Association.

Dorval, A. R. (2023). An introduction to Dr. Husam Khalaf's "The cultural genocide of the Iraqi archives and Iraqi Jewish archive and international responsibility". *Information & Culture, 58*(1), 84-108. https://muse.jhu.edu/article/887682

Duff, W. (2002). Understanding the information-seeking behaviour of archival researchers in a digital age: Paths, processes and preferences. *Proceedings of the DLM-Forum 2002:@ccess and preservation of electronic information : Best practices and solutions 6-8 Mayıs 2002* içinde (ss.331-335). Barcelona.

Duff, W. ve Stoyanova, P. (1998). Transforming the crazy quilt: Archival displays from a user's point of view. *Archivaria. 45*, 44-79. https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/12224

Elsawy, E. (2022). The role of smart device applications in enriching the knowledge community and enhancing user services in the national archives. *Arid International Journal of Informetrics*, 88-114. https://doi.org/10.36772/arid.aijisc.2022.355

Faba Pérez, C. ve María Sanz Caballero, I. (2014). Design and implementation of aweighted features model for the evaluation of archival websites. *The Electronic Library, 32*(2), 203–220. https://doi.org/10.1108/el-07-2012-0094

Haritz, A. M. (2001). Access - The reformulation of an archival paradigm. *Archival Science, 1*, 57-82. https://doi.org/10.1007/BF02435639

Hill, A. (2004). Serving the invisible researcher: Meeting the needs of online users. *Journal of the Society of Archivists, 25*(2), 139-148. https://doi.org/10.1080/0037981042000271466

İnal, Y., Özen Çınar, N. ve Çağıltay, K. (2016). Kamu internet sitelerinde yer alan arama alanlarının kullanılabilirliği ve buna yönelik kullanıcı davranışlarının belirlenmesi. *Bilişim Teknolojileri Dergisi, 9*(1), 41-54. https://dergipark.org.tr/tr/pub/gazibtd/issue/26691/280782

Jorente, M. (2012). Archives information publishing new design in post-custodial regime: the national archives experience digital vaults. *Information Services & Use, 31*(3-4), 147-155. https://doi.org/10.3233/isu-2012-0644

Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi* (20. bs.). Nobel Yayın Dağıtım.

Keskin, İ. ve Kaygısız, E.G. (2010). Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü internet sitesinin kamu kurumları internet sitesi standartlarına uygunluğu. *2. Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu, 22 - 24 Eylül 2010* içinde (ss. 235-244). Ankara: Türkiye.

Ngoepe, M. ve Maseko, A. (2020). So far we have travelled – are we there yet? an exploration of national archival expedition in eswatini. *Information Development, 37*(4), 647-657. https://doi.org/10.1177/0266666920966030

Ngoepe, M. ve Saurombe, A. (2016). Provisions for managing and preserving records created in networked environments in the archival legislative frameworks of selected member states of the southern african development community. *Archives and Manuscripts, 44*(1), 24-41. https://doi.org/10.1080/01576895.2015.1136225

Pearce-Moses, R. (2005). A Glossary of Archival and Records Terminology, Society of American Archivists, Chicago, IL. 2 Şubat 2025 tarihinde http://www2.archivists.org/glossary/terms/u/user adresinden erişildi.

Pitol, S. P. (2019). Evaluating how well an archival website allows a researcher to prepare for an on-site visit. *The American Archivist, 82*(1), 137–154. https://doi.org/10.17723/0360-9081-82.1.137

Prom, C. (2004). User interactions with electronic finding aids in a controlled setting. *The American Archivist, 67*(2), 234-263.

Rukancı, F. (2019). Devlet Arşivlerinde tanıtım ve eğitim faaliyetleri. *Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi, 1*(1), 2-14.

Rukancı, F., Anameriç, H. ve Başar A. (2021). *Arşiv ve Arşivcilik: Kuram, Strateji ve Uygulamaları*. Devlet Arşivleri Başkanlığı.

Rydén, R. (2023). National archives, national memory? how national archives describe themselves and their mission. *Archival Science, 23*(3), 297-326. https://doi.org/10.1007/s10502-023-09409-7

Somer, Ş. N. (2013). Arşivlerde kullanıcı beklentilerine yönelik çalışmaların önemi. *Arşiv Dünyası,* (14-15), 27-35.

Şentürk, B. (2011). Kullanıcı odaklı arşiv hizmetlerinin temel unsurları – erişim. *Bilgi Dünyası, 12*(2), 322–323.

Şentürk, B. (2021). *Arşivcilik: Geçmişin izlerinden geleceğin pusulalarına*. Hiperyayın.

Taşkın, N. (2022). Arşivlerde tanıtım hizmetleri: İSAM kütüphanesi arşivi örneği. *Arşiv Dünyası, 9*(1), 10-26. https://doi.org/10.53474/ad.1105761

Trace, C. B. ve Dillon, A. (2012). The evolution of the finding aid in the United States: From physical to digital document genre. *Archival Science 12*(4), 501–519. https://doi.org/10.1007/s10502-012-9190-5

Walton, R. (2017). Looking for answers: A usability study of online finding aid navigation. *The American Archivist, 80*(1), 30-52.

Yakel, E. ve Kim, J. (2003). Midwest State archives on the web: A content and impact analysis. *Archival Issues, 28*(1), 47–62. http://www.jstor.org/stable/41102073

Yalçınkaya, B. (2015). Milli Arşivlerin elektronik belge yönetiminde rolü ve önemi. e-BEYAS 2014, Elektronik Belge Yönetimi ve Arşiv Uygulamaları Sempozyumu, 20-21 Mart 2014 içinde (ss. 151-157). Ankara: Türkiye.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. bs.). Seçkin Yayıncılık.

EK 1. ARPO İNDEKSİ DEĞERLENDİRME ARACI

1. SORU SORMA

Web sitesi, araştırmacının web sitesi aracılığıyla soru sormasına nasıl izin veriyor? (Geçerli olan tüm seçenekleri işaretleyin.)

☐ Çevrimiçi form

☐ Arşiv personeliyle anlık mesajlaşma (IM)

☐ Bağlantılı e-posta

☐ Arşivlerle çevrimiçi iletişime geçmek için herhangi bir mekanizma yok

2. FON/KOLEKSİYON BİLGİLERİNİ GÖRÜNTÜLEME/GÖZDEN GEÇİRME

Arşiv web sitesi, bir araştırmacının fon bilgileri/koleksiyon listeleri veya içerik listeleriyle bağlantılı bulunan araştırma araçlarına erişmesini sağlıyor mu? *(Birini seçin.)*

☐ Fon bilgisi/Koleksiyon listeleri, içerik listelerini içeren araştırma araçlarına bağlantılıdır.

☐ Fon Bilgisi/Koleksiyon listeleri var, ancak içerik listelerini içeren herhangi bir araştırma aracına bağlantılı değil.

☐ Fon bilgileri/Koleksiyon listesi yok.

3. FON/KOLEKSİYON ARAMA BİLGİLERİ

Arşiv web sitesi, araştırmacının istedikleri konuya ilişkin terimleri kullanarak fon/koleksiyon bilgilerini sorgulayabileceği bir arama kutusu sağlıyor mu? *(Geçerli olan tüm seçenekleri işaretleyin.)*

☐ Ana sayfada arama kutusu

☐ Alt sayfalarda arama kutusu

☐ Arama özelliği yok

4. ARAMA SONUÇLARINI GÖRÜNTÜLEME

Arama sonuçları sayfasında hangi tür bilgiler mevcut? *(Geçerli olan tüm seçenekleri işaretleyin.)*

☐ Fon/koleksiyon başlığı, koleksiyon rehberine bağlantılı

☐ Kapsanan tarih aralığı

☐ Özet bağlantısı

☐ Tarihsel veya biyografik arka plan bağlantısı

☐ Kapsam ve içeriğe bağlantı

☐ İçerik listesine bağlantı

☐ Fiziksel kapsam

☐ Koleksiyon özeti

☐ Eşleşen öğe türleri – metin veya simgeler

☐ Bağlam içinde eşleşen öğelere bağlantı

☐ Hiçbiri (veya arama mevcut değil)

5. SEÇİLEN BİLGİLERİ BİRİKTİRME

Web sitesi, araştırmacıların arama sonuçlarından veya fon/koleksiyon rehberlerinden belirli kutular veya klasörler gibi bilgileri seçmesine ve en azından mevcut oturum süresince saklamasına olanak tanıyan bir arşiv tarafından sağlanan çevrimiçi bir alan sunuyor mu? *(Birini seçin.)*

☐ Evet

☐ Hayır

6. SEÇİLEN BİLGİLERİ KAYDETME

Araştırmacının daha sonra bilgisayar oturumunda kullanmak isteyebileceği materyallerle ilgili bilgileri kaydetmek için hangi seçenekler (bağlantılar, düğmeler, simgeler vb.) mevcut? *(Geçerli olan tüm seçenekleri işaretleyin.)*

☐ Hesap oluşturarak seçilen sonuçları saklama

☐ Seçilen sonuçları indirme/dışa aktarma

☐ Seçilen sonuçları e-posta ile gönderme

☐ Seçilen sonuçları yazdırma

☐ Hiçbiri (veya belirli kutu veya klasörleri seçmek mümkün değil)

7. ARAŞTIRMA ZİYARETİ PLANLAMASI HAKKINDA BİLGİLERİ İNCELEYİN

Web sitesi, arşivlere yapılacak bir ziyaretin planlanması hakkında aşağıdaki bilgi türlerinden hangilerini sağlamaktadır? *(uygun olanları seçin)*

☐ Arşivin açılış saatleri

☐ (Arşiv ana sayfasındaki açılış saati bilgisini de kontrol edin)

☐ Arşivin fiziksel adres bilgisi

☐ (Arşiv ana sayfadaki fiziksel adres bilgisi)

☐ Konum

☐ (Ana sayfadaki konum bilgisi)

☐ Politikalar/Prosedürler

☐ Yol tarifi/Harita

☐ Otopark talimatları

☐ Ücret tarifesi

☐ Hiçbiri

8. ARAŞTIRMA RANDEVUSU OLUŞTURMA

Belirli bir gün ve saat için (veya belirli bir gün zaman belirtilmeden) planlanan bir arşiv ziyareti için randevu alma yöntemleri nelerdir? *(uygun olanları seçin)*

☐ Çevrimiçi randevu planlama (otomatik onay ile)

☐ Otomatik onay olmadan çevrimiçi form doldurma

☐ Arşiv personeliyle doğrudan anlık mesajlaşma (IM) kullanma

☐ Bir e-posta yazma (bağlantılı)

☐ Hiçbiri

9. RANDEVU İÇİN MATERYAL TALEP ETME

Bir araştırma ziyareti için materyal talep etmek amacıyla hangi seçenekler sunulmaktadır? *(uygun olanları seçin)*

☐ Arama sonuçları veya araştırmacının hesabına kaydedilmiş bir listeden doğrudan kutu veya klasör talep etme

☐ Otomatik onay olmadan çevrimiçi form doldurma

☐ Arşiv personeliyle ile doğrudan anlık mesajlaşma (IM) kullanma

☐ Bir e-posta yazma (bağlantılı)

☐ Hiçbiri (veya ayrıntılı koleksiyon bilgisi mevcut değil)